

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 04.05.2017
Yayın Kabul Tarihi: 02.08.2017

Büchner, Haeckel ve D'Hollbach'ın Kısaca Materyalizmi

Büchner, Haeckel and D'Hollbach's Brief Materialism

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih DOĞRUCAN *

Öz:

Genel ilkeleriyle, Büchner ve ortaya koyduğu evrim fikrinin, kendi döneminden önce almış olduğu etkiler, kendi dönemiyle beraber sonraki dönemlere kazandırdığı görüşler materyalist düşüncenin ve bilim felsefesinin özel sahasını oluşturmaktadır. Özellikle Büchner'in bilgi ve bilim merkezli bakış açısının Haeckel ve D'Hollbach ateizmi ile olan ilişkisi, Descartes'in beden felsefesi uyarınca şekillenen ve modernitenin arka planında şekillenen olguculuğu biçimlendiren bir bakış açısı olarak göze çarpmaktadır. Bu yönüyle Büchner'ci evrim ve kaba birci materyalizm ilişkisi açık biçimde ortaya koyulmalı, bilim ilkelerine temel etkisi belirginleşmelidir.

Anahtar kelimeler: bilim felsefesi, evrim, materyalizm, ateizm

Abstract:

With its general principles, Büchner and the evolution idea he put forward, the impressions obtained before his own period, and the opinions provided by him to the following periods in addition to his own period create the private field of the science philosophy and the materialist thought. Especially the relation of Büchner's point of view based on information and science with Haeckel and D'Hollbach ateism draws attention as a point of view that shapes the positivism formed in the

* Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü <https://orcid.org/0000-0003-4578-7671>

background of modernity and is shaped according to Descartes' body philosophy. From this aspect, the relation of Büchnerist evolution with crude monist materialism shall be put forward clearly and its main influence towards the principles of science shall be clarified.

Keywords: philosophy of science, evolution, materialism, atheism

Büchner'in evrim düşüncesini açıklayabilmek için onda değişim fikrini inşa eden epistemolojik düzleminde mekanist, ontolojik düzleminde materyalist olan sistematiğini açıklamak zorunludur. Çünkü evren ve ona tekabül eden bilgiyi açıklama yolunda metodolojik olarak başvurduğu ilkeler, felsefi açıdan, ontolojide materyalist, epistemolojide ise mekanisttir. Dolayısı ile evrenin değişim noktasındaki fikirlerini yani **evrimi** açıklarken bağlı olacağı ontolojik ve epistemolojik düzlemler ise ancak bu noktada olacaktır. Büchner'i daha iyi açıklamak için bir önceki yüzyılda bulunan öncülleri D'Hollbach ve De La Mettrie ile karşılaştırmanın yanı sıra çağdaşı Haeckel ile birlikte açıklamak faydalı olacaktır.

Büchner'de evrim fikri, belli bir maddenin yani tözsel olarak açıklanabilecek tek maddenin, farklı kombinasyonları sonucu veya terkiben ya da karışarak meydana gelmiş bir oluşum değildir. Maddenin durum ve ortama göre, potansiyel durumdan, kinetik duruma doğru kendisini uyarlamasıdır ki değişim ve hareket sonucu ortaya çıkacak bu dönüşüm enerji ve kuvvet kanunları ile açıklanacaktır. Çünkü madde denilen tözsel yapı, içerisinde kuvvet barındırmaktadır ki, bu kuvvet maddenin değişimine olanaklı kılan bir durum olarak karşımıza çıkar. Yani madde bir yaratım gibi veya yeniden yaratım gibi var olmaz, var olan sadece evrilir. Bu ise madde ve kuvvet fikrinin birlikte düşünülmesi durumudur.(Saygın 2016: 270)

Madde ve kuvvet fikrinin birlikte düşünülmesinin sebebi, Ortaçağ'dan beri savaş endüstrisi sebebiyle devamlı gelişim sağlayan mekanik ve mekatronik sahasının, bilginin en gelişmiş türü olabileceğine inanç olduğu kadar Keplerci ve Kopernikçi Evren anlayışının ise dev bir makine olarak anlaşılmasıydı. Ancak yine de Marks'a göre madde ve kuvvet fikrini birlikte düşündüren şey, canlı biliminin yeterince gelişmemiş olmasıdır. Bu sebeple madde ve kuvvet fikrini bir arada ele alan düşüncelerin sonucunda izah edilen materyalizm türü, kaba ve basit bir düzlemde-dir. Canlı biliminin gelişmemiş olmasının sonucu olarak, D'Hollbach kendi döneminde hakim olan soyutlama fikrinden kurtulamamıştır. Hâlbuki D'Hollbach'tan bir sonraki yüzyılın materyalizminde etkin bir isim olan Büchner (1824-1889), ısrarla, D'Hollbach gibi, klasik bir materyalistti ve diyalektik materyalizme karşı keskin bir duruş sergiliyordu. Diyalektik materyalizmin sebep olduğu çıkarımcı düşüncüyü reddeden Büchner, duyum (hal) ve tecrübe (geçmiş) dışındakilerin bilinemeyeceğinden bahseder. Ayrıca Büchner'in çağdaşı sayabileceğimiz Haeckel'de (1834-1919) diyalektik materyalizm yerine kaba ve birici materyalizmi savunmaktaydı. Haeckel, Renan, Taine ve Bernard ile 19. Yy.'ın ikinci yarısını bu basit kabul edilen düşüncelerine rağmen belirlemeyi, etkilemeyi başarmıştı.(Kern 2008: 20)

“Mekanik materyalizm, açıktır ki, kuvvet ve madde fikri üzerinde tezahür eden ve tek gerçekliğin madde ve bileşimlerinin olduğunu ileri süren, ayrıca öncesizlik ve sonrasızlığı maddeye izafi eden bir görüştür. Mekanik materyalizm içinde barındırdığı neden sonuçlu yaklaşımı sebebi ile zorunluluk düşüncesi ile hep iç içe düşünülmüştür ve zorunluluk düşüncesinin ise ratlantısallığa veya tesadüfe imkan tanımaması bilinir bir durumdur. Halbuki Büchner'in rastlantısallığa imkan tanıyan düşüncesi karşımıza farklı bir materyalizm çıkarmıştır. Elbette ki biz burada bütün mekanik materyalistleri inceleyemeyeceğiz. Fakat mekanik materyalizmin yani klasik görüşlerin sonucunda Büchner'in evrim anlayışı ve Haeckel'in birciliği açık bir anlam kazanacaktır.”(Doğrucan 2007)

Büchner madde ve kuvveti iççe düşünmüştür. Bu ikisi ancak bir arada bulunur ve hatta birbirleri ile bir ve aynıdır.(Bolay 1995: 118) Bu da gerçekliğin ta kendisidir. Bu bakımdan, Büchner, nîsus kavramı ile ilgili olarak bir önceki yüzyılın materyalisti D'Hollbach'la birbirine yakın düşünceleri paylaşmaktaydı. D'Hollbach'ın hareketsiz taş örneğine benzer bir örneği de Büchner vermektedir.

“Bir parça kurşun kendisini tutan el üzerine bir tazyik yapar. Bu tazyik, arzadaki çekim kuvveti dolayısıyla ki bize ağırlık hissi verir.”(Bolay 1995: 118)

Sonuç itibari ile kuvvet, bir enerji alt yapısı olarak düşünülse dahi, ister potansiyel olsun isterse de kinetik olarak düşünülün kaynağı olmaksızın izah edilemez ve kaynağı ise **nîsus** kurallarınca düşünülen maddedir. Büchner kuvvetin, maddenin temeli olan atomların hareketi ile açıklanabileceğini düşünmektedir ve maddenin hareketsiz gibi görünen doğasının kendi içinde bir devinime ve harekete sahip olması, kendi içinde apaçıktır. Fakat burada Büchner'in, kuvveti, herhangi bir sonuç olarak ele alma durumu ve madde yaratımı olarak görmediği apaçıktır. Yani burada hiyerarşik bir determinizm yoktur. Neden ve sonuç iççe geçmiş hatta bir bakıma ortadan kalkmıştır. Çünkü iki ayrı kavram özde bir ve aynı şeydir. Böylece ikisini bir arada düşünmemek neden-sonuçlu bir anlayışın öncelik ve sonralığını, ortadan kaldırdığı gibi, sebep-sonuçlu bir anlayışı da ortadan kaldıracaktır. Yani birisinden birine yaratıcılık yüklemek, hem bu kavramların ezeli ve ebedi olmağını sınırlandıracak hem de yaratıcılık yüklenmiş olanı aşkın bir noktaya taşımak olacaktır ki, bu metafizik bir şeye dönüşme riski taşımaktadır. İşte bu noktaya kadar D'Hollbach'la aynı düşünceleri paylaşan Büchner, bu noktada D'Hollbach'tan ayrılmaktadır. Çünkü D'Hollbach, insanların zihnindeki metafizik ilke ile savaşmak için, maddeye ait görüşlerin bir inanca yani metafizik bir ilkeye dönüşmesini arzulamaktadır. Fakat Büchner de maddeye ilişkin olarak onun sonsuza kadar bilinemeyeceğini iddia ederken, madde üzerine verdiği her bilgi ise bu bilinemezlikten ötürü, bir inanç durumuna dönüşmektedir ki, Büchner metafizik bir duruma düşme çekincesi yaşar iken, maddeye metafizik bir özelliği yüklemiş olmaktadır. D'Hollbach insanların zihnindeki metafizik eğilimin farkındadır ve bu eğilim karşısında bazen şiddetli bir savaş arzusu, bazen de bu eğilimin gücü karşısında mağlubiyet hissi duyar. Fakat şurası kesindir ki Descartes'in, insan zihninde bir töz olarak kabul ettiği Tanrı fikrini, o da, biraz daha farklı ele alarak, metafizik

eğilim olarak adlandırmaktadır. Büchner böyle bir fikrin insan da içgüdü halinde gizli olarak bulunmasını müdafaa edilemez olarak görürken (Bolay 1995: 118) Descartes'a temel bir itiraz yöneltmiş, fakat "Materyalizmin Peygamberi" olarak adlandırılan ve takip ettiği D'Hollbach'la çelişmiştir.

Materyalizmin Descartes'tan gelen dayanaklarının ve D'Hollbach'ın çekinmelerinin farkında olan Haeckel, antikite ve iptidai tarih dönemlerinin animizmini çağrıştıracak bir tabiat dinine yönelmiştir. Elbette Buchner ve Haeckel arasında bu sebeple çok temel farklar yani zıtlıklar bulunmaktadır. Mesela enerjinin maddeden ayrılmaz ve maddenin özsel bir özelliği olduğunu öne süren ve böylelikle elektromanyetik madde teorisinin doğuşuna katkı yapan Büchner, aynı Lavoisier gibi maddenin yaratılamaz ve yok edilemez olduğunu savunmuştur. Madde, geçirdiği tüm değişimlere ve içinde bulunduğu tüm hareketliliği zaman ile kat etmesine karşın, Büchner'e göre, aynı kalır. Madde, zaman ve mekân bakımından sınırsızdır; onun başı ve sonu yoktur. Öte yandan, bir biyolog filozof olan E. Haeckel'in birici ya da doğalcı maddeciliğinin temel kategorileri de töz, madde ve güç ya da enerjidir. Bunlardan töz ilk, madde de ikincil kategoridir. Buna göre, yer kaplayan madde ile hareket ettirici güç olan enerji, bir ve aynı tözün iki ayrı sıfatıdır. Büchner enerji kavramına olgusal yaklaşım sergilerken, Haeckel ise metafizik bir yaklaşım sergilemiştir. Büchner, madde ile kuvveti bir ve aynı görürken, Haeckel ise madde ve enerji kavramını bir ve aynı görmüştür.

Şükrü Hanioglu tarafından "Popüler bilimin popülerleştiricisi" olarak tanımlanan Büchner, yine ona atfen diyebileceğimiz biçimde ortaya koyduğu "Kraft und Stoff" yani "Madde ve Kuvvet" isimli eserde, bir önceki yüzyılın mekanisti D'Hollbach gibi "Tanrı" inancını ortadan kaldırmak için olağanüstü çaba harcamıştır. Fakat bunun dışında herhangi bir yeni yol, metod veya felsefe ise önermemektedir. Büchner açık bir biçimde bir önceki yüzyılın aydınlanma eksenini olarak anlaşılan ve kaidelerini din ile hesaplaşma zeminine oturtmuş felsefe prensiplerini din ve tanrı inancını çürütmeye çalışan bir gelenek olarak anlamış ve devralmış görünmektedir. Çünkü eserlerinin temel hedefi iman ve onu tesis eden akıl ile hesaplaşma zemini gayet belirgindir. Aslında Büchner'in evren tasarımı dikkatle bakacak olursak, felsefe tarihi içerisinde defalarca dile gelen **micro-cosmos/macro-cosmos** meselesinin tezahürünü görürüz. Bu açıdan Spinozacı bile sayılabilir. Mesela bio-evren tasarımı sadece hümanizmatik bir biçimde insanı mikro-cosmos gören anlayışa karşı çıkıp, nice mikro-cosmoslar olduğu fikriyle bir doğa açıklamasına girişmiştir. Bu açıklama nitelik açısından evrenin yüzlerce attributusu olduğu fikrini bize önceleyen Spinoza ile benzer bir mahiyettedir.

"...inanç-yıkıcılığı'nı temin için Büchner insanın, aslında, hayvandan farklı olmadığı tezi üzerine yoğunlaşıyordu ki bu fikirleri onun evren ve evrim arasındaki ilişkisinin olgunlaşmasını sağlayan düşünceleriydi. Hatta bu fikirleri onun maddenin sonsuzluğu düşüncesine de kaynaklık ediyordu. Karınca ve diğer canlıların "ahlâk ve hukuk" sahibi olduklarını, bu yaratıkların "askerleri, esirleri, mahkeme binaları" olduğunu ispat etmeye çalışırken Büchner, sonunda "karıncayla eş insanların"

bilimsel gelişmeyi kavrama dışında bir ihtiyaçları olmadığını düşünüyordu. "Bilim" gerçeğin kendisi olduğu ölçüde insanları ileri bir aşamaya taşıyacaktı. Darwin'in bile kendi nazariyesinin ne denli "atheist" olduğunun farkına varamadığını düşünen Büchner'in, Haeckel'in pantheist Tabiat-Tanrısı'na ve Monist (Vahdet-i Mevcûd) felsefesine dahi tahammülü yoktu. Bilim ve deney gerçekliği yansıttıkları ölçüde, yalın; ama "gerçek" bir felsefe işlevini de göreceklerdi.¹

Düşünce, Yine Hanioglu'ndan alıntılıdığım üzere Moleschott'un dediği gibi, "madde"nin hareketi dışında bir şey değilse "fosforun olmadığı yerde" düşünce olmayacaktı." Yani Cabanis'in beyni kasılıp gevşeyerek düşünce salgılayan bir bez gibi düşünmesinin yanında, fosforun ışıldayarak düşünce sağlaması fikri söz konusu olacaktı. Büchner maddenin sonsuzluğu fikrini, mikroskobun altında çizginin 10'da 1'i kadar ufak hayvanların bulunduğu keşfi ile ilişkilendirmişti. Bu küçük varlıkların hayvan olduğu apaçıktı ve beslenmeleri için kendilerinden daha ufak hayvanlara ihtiyaç vardı. Bu sonsuza varan bir dizgeydi. Böylece sonsuz ve sınırsız maddeyi varoluşsal olarak ancak öncesizlik karşılayabilirdi. Büchner'in bu fikirlerinde maddenin sürekliliği açık bir biçimde **animist** özelliklere bağlanmıştır. Belki de materyalistlerin antikite sevgisi animist özellikler sebebiyle mümkündür. Halbuki D'Hollbach, doğadaki canlılık ilkesinden ziyade, zıtlık ilkesinden hareket etmiş, maddeye canlılık yüklendiği oranda, onlarda hedef veya gaye olmasından çekinmiştir. Fakat Büchner, burada hayvanın Descartes'la birlikte, makine olarak tasavvur edilmişinden ve De La Mettrie'nin "Makine İnsan" anlayışından hareketle, canlıda, böyle bir şeyin doğal olarak olmayacağı kanısındadır. D'Hollbach ise insanın "Metafizik Eğilimini" küçümsemekte, bilhassa bu durumu açıkça dile getirmektedir. Büchner, öncesizlik ve sonrasızlık fikirlerinin içerisinde şüphesiz ki, değişim ve oluş fikirlerini savunmaktadır. Fakat değişimsizlik, en azından dönemin felsefesi açısından maddenin kendi özünü oluşturan ve temel yapısını açıklayan atomların bir ifadesi yani kimliğidir. Daha sonraki atom incelemeleri, atomun parçalandıktan sonra kimliği ile ilgili tespit veya ifadeleri muğlaklaştırmış, yeni teoriler oluşmaya başlamıştır. Fakat yine de, atomun parçalanmasından önce atom kimliği değişimsizdir, daha önce tezimizde de belirttiğimiz üzere;

"değişimi mümkün kılan ise, atomların bileşimleri ve terkipleridir. Maddenin bu bileşimleri ve terkipleri, maddenin özdeş olduğu kuvveti açığa çıkarmaktadır ki, öncesiz ve sonrasızlık maddenin niteliği olduğuna göre, madde ise kuvvete özdeş olduğuna göre, kuvvet de öncesiz ve sonrasızdır. Kaldı ki maddenin öncesizliğinin ve sonrasızlığının en büyük delili ise, en ufak ve en büyük maddenin bulunamamasıdır. Bu da gösteriyor ki madde sınırlanamaz olandır. Materyalizm genel olarak bilinebilir olandan hareket ederken, metafizik olanın bilinemezci alanından rahatsız olmakta ve her şeyi bilgiye tâbi kılma çabasındadır. Yani metafiziğe saldırma maksadı, onun, bilinemezci alanının sebep olduğu inançtır. Fakat Büchnerci ma-

¹ Şükrü Hanioglu tarafından "Osmanlı Popüler Materyalizmi" olarak isimlendirilerek yazılan makaleden kullandığım bu alıntıya yıl ve sf. numarası veremeyeceğim için şu adresten alıntılanmıştır. <http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=11530>

teryalizm, maddeyi bilinebilir olandan, bilinemez olana taşımakta ve öncesizlikle sonsuzluk fikrinin sınırlarının bilinemeyeceğini belirtirken, her türlü imanı reddettiği halde açık bir biçimde iman konumunda bulunmaktadır.”(Doğrucan 2007: 33)

Gerçi Büchner, maddenin sınırlandırılmaz olmasını belirtmekle, sınırlandırıcılık işlevini gerçekleştiren özneyi, yani akılı eleştirme çabasındadır. Çünkü akılın planlayıcılığı eninde sonunda gerçeğin doğasını tahrif etmektedir ve gerçeğe bir gaye yükleme hatasına düşmektedir. Büchner’in derdi ise açıktır. Gaye-sebebe yol açacak her ilkeyi ortadan kaldırmak. İşte burada mekanizmin içerisinde sıklıkla rast geldiğimiz zorunluluk ilkesinin de zafiyete uğradığını görmekteyiz çünkü Büchner gaye-sebebi kaldırmak için rastlantısallığa imkân tanımaktadır ki, böylece Lange’nin materyalizmin rastlantısal olmadığını iddia etme çabası askıda kalmaktadır.

“Büchner’in Tesadüf hakkındaki görüşleri şunlardır: Tesadüf gayeye uygun varlıklar husule getirmez”(Lange 1982)

En azından Haeckel, bilinemezliğin sınırlarının ne olduğunun farkındadır ve bir iman durumunu reddetmeksizin bu durumu aşmanın yolu olarak, bir tabiat dini önermektedir.

Haeckel’de maddeyi kuvvetten ayrı düşünmeyerek, D’Hollbach ve Büchner’le, bu açıdan, aynı çizgide bulunmaktadır. Hatta madde ile kuvvet, bir tözün farklı biçimde görünen iki şeklinden başka bir şey değildir diyerek, bize, Spinoza’yı hatırlatmaktadır. Haeckel, Büchner’den kısmen ve D’Hollbach’tan, Tanrı ile ilgili fikirleri münasebeti ile önemli bir ölçüde ayrılmaktadır. Tanrı’yı maddi âlemin dışında görmeyip, bizzat maddede gizli olduğunu beyan ederek, bir Tanrının varlığını kabul etmektedir. Büchner, Tanrı kavramını kabul etmek istemese de, bu kavramı doğacı manada kabul eden Haeckel ile, dikkat edilirse, birbirine yakın çerçevelerde, hatta aynı diyebileceğimiz bir çerçevede telakki ediyor. Çünkü Haeckel’de madde ve kuvveti birbirinden ayırmamakta, ruh ve bedeni birlikte düşünmekte, ikisinin birbirinden ayrı olduğunu iddia etmenin yokluk anlamıyla aynı olduğunu belirtmektedir. Haeckel, elbette maddi bir Tanrı fikrini kabul etmekle birlikte buna kesinlikle bir uhrevilik ve ritüel yüklemek derdinde değildir. Hatta bunları kabule şayan dahi görmemektedir. Halbuki D’Hollbach herhangi bir dini ve herhangi bir Tanrıyı kabul edilemez görmesine, materyalist görüşlerinin bir ritüel özelliği kazanması arzusunda idi. Buna en açık delil ise materyalizmin karargâhı olarak kullandığı “Grandval” isimli konağının kendi aralarındaki adının havra olmasıdır.

Haeckel’e göre tabiat dinine vakıf olabilmek için, tabiat bilimlerine, en önemlisi, evrim kanuna vakıf olmak, tecrübe ile elde edilen bilgileri akıl ile buluşturabilecek zeka ve muhakeme kabiliyeti, doğrudan şaşmayacak ahlak kuvveti gerekir. Son olarak sayacağımız nitelik ise, Haeckel’in D’Hollbach’ın etkisinde olduğunun kanıtıdır. Çünkü Haeckel son olarak **“çocukluktan beri zihnine yerleşen dine dair boş manasız ve batıl itikatları atacak kadar metanet ve anlayış”** önerir. D’Hollbach daha “Doğa Sistemi” isimli eserinin başlangıcında, din fikrini bir önyargı olarak görmüş ve insanlığın bu önyargıya çocukluğundan bu yana sıkı sıkı-

ya bağlı olduğunu bildirmiştir. Haeckel Tabiat dinine ait bir üçleme belirlemiş ve bunu Hıristiyanlığın Teslis akidesinin yerine geçmesini arzulamıştır. Görülüyor ki burada da D'Hollbach'la benzeşmektedir. Çünkü Din anlayışı ile problemleri oldukları gözlenirse de, temel itirazlar ve etkilendikleri nokta genel manadaki dinlerden ziyade Hıristiyanlıktır. Haeckel "Baba, Oğul, Kutsal Ruh" yerine "Doğru, İyi ve Güzel" kavramlarını önermiştir. Fakat akla olan güvenlerine rağmen bir din fikrini aşamayışları ve güzel kavramının yanında yetersiz kalan kaba materyalizmleri sonucu, maddeci görüş diyalektik aşamaya doğru yol almıştır.

Ludwig Buchner (1824-1899) maddeciliği, canlı biliminin gelişmeye başladığı dönemde dahi mekanik ilkelere sıkı sıkıya bağlıdır. Diyalektik olmayan bir maddeciliğin yılmaz savunuculuğunu yapmış olan Büchner, evrene ilişkin açıklamanın temel ilkeleri olarak yalnızca güç ve maddeyi almış, tinsel bir ruhun varoluşundan hiçbir şekilde söz edilemeyeceğini dile getirmiştir. Bir bakıma güç ve madde varlığının iki manzarası olarak görülmüştür.(Bolay 1990: 155)

19. yy. Almanya'sında Büchner, materyalizmin ulaştığı en yüksek nokta olarak hala mekanik bir tarzda, ısrarla düşünmekteydi. Çünkü evrene ilişkin temel ilkeler madde ve güç açısından ele alındığında, aklın burada herhangi bir önemi yoktur. Bu ilkeler akıl olmaksızın da mevcuttur ve ondan bağımsızdır, hatta akıl bu ilkelere bağımlıdır. Zaten Büchnerci bu düşünce idealist ve rasyonalist sistemlere karşı duyulan bir nefretin neticesidir. Fakat Büchner'in klasik materyalizmine, Hegelci diyalektiği uygulayan Marks, artık klasik materyalizmin yolunu kapatmış ve genel teorik ilkelere hareketle düşüncesini kurgulamıştır. Genel teorik ilkeler düzleminde incelenen maddi tarih anlayışı, pratik kavramı ile birlikte kullanıma sokulmuştur. Bu kavrama da maddi fizikçi olan Büchner de, "köpek havlıyor, o halde vardır" ifadesi ile eleştirmiştir. (Lange 1982: 154)

Büchner'de, gayeyi reddetme misyonu olarak, tesadüf ön plana çıkmaktadır. Açıktır ki, rastlantı fikrinin, ilmi bir değer taşınamaması sonucu, materyalizm, rastlantı fikrinden uzaklaşmıştır.

D'Hollbach yukarıda bahsettiğimiz meseleyi, madde ve ondan ayrı düşünmediği kuvvet açısından ele alacaktır. D'Hollbach, ortaçağ boyunca Tanrı'nın sahip olduğu öncesizlik ve sonrasızlık kavramını maddeye ve harekete (kuvvet) yüklemiş böylece maddenin yaratık olduğu iddiasını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Madde canlı ve cansız olarak ikiye ayrılmamalıdır çünkü temelde onlar aynı türdendir. (Mirabaud 1820) Sonraki yüzyılda D'Hollbach'ın bu düşüncesi, Büchner tarafından maddenin canlılığı açısından ele alınacak ve Haeckel de bu canlılık fikrinin yanına bir tabiat Tanrısı ekleyecektir. Fakat şurası açıktır ki, ister Büchner olsun, ister D'Hollbach olsun, maddeyi aynı türde düşünmüştür. Büchner bile atomun kendisi hakkında bir bilgi sahibi olamayacağımızı ifade etmektedir.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı, Büchner, kaba ve birici materyalizmin en önemli temsilcilerindedir ve onun önemi, nispeten, madde ile kuvveti ayrı düşünmemesinden, böylelikle metafiziğe imkân tanımama çabasıyla kaynaklanmaktadır.

Bu görüşleri neticesinde evrime yaklaşma tarzı şekillenmiş olan Büchner, biyolojik olan her varlığın bir terkip ve değişimli doğası olduğundan hareket etmiş, fakat maddenin ezeli ve ebedi olması hasebi ile temelde yani tözde değişimsiz olduğunu vurgulamıştır. Böylece bir karınca ile bir insan arasında hiçbir şekilde maddi fark olmadığı gibi, sadece terkipsel ve evrimsel değişimlilik bulunmaktadır. Yani varlıkların evrimsel değişimleri sonucu olarak farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Kaynakça :

BOLAY, S. Hayri, (1990), “*Felsefi Doktrinler Sözlüğü*” Akçağ yay. 5. bas. Ankara

BOLAY, S. Hayri, (1995), “*Türkiye’de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*” Akçağ Yay. 4. bas., Ankara

DOĞRUCAN, Mehmet Fatih, (2007), “*18. YY. Fransız Materyalizminde Baron D’Holbach’ın Yeri ve Önemi*” Gazi Üni. SBE, Felsefe ABD, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

HANİOĞLU, Şükrü, “Osmanlı Popüler Materyalizmi” İnternet Linki: <http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=11530>

KERN, Stephen, (2008), “*Nedenselliğin Kültürel Tarihi*”, Çev. Emine Ayhan , Metis Yay., Çev. Emine Ayhan, İstanbul

LANGE F.A., (1982), “*Materyalizmin Kısa Tarihi Ve Günümüzdeki Anlamının Eleştirisi*”, Çev. Ahmet ARSLAN 1. Cilt İzmir

MIRABAUD M., (1820), “*The System Of Nature Or The Laws Of The Moral And Physical World*”, Trans, Samuel Wilkinson. Vol.1 ch.3 London

SAYGIN, Tuncay, (2016), “*BAHA TEVFİK VE BİLİMSEL FELSEFE OLARAK MATERİYALİZMİN BİR SAVUNU DENEMESİ*”, *Flsf Der.*, S. 22, <http://www.flsf-dergisi.com/sayi22/263-278.pdf>, ss. 263-278